

ŠTA JE SOCIJALDEMOKRATIJA?

UVOD

ŠTA JE SOCIJALDEMOKRATIJA?

UVOD

Berend Jan van den Boomen

UVOD

Socijaldemokratija, ili socijalizam, je sada svjetski dominantan politički pokret. Od svih globalnih političkih federacija, Socijalistička internacionala (SI) ima najviše udruženih partija, i mnogo je veća nego, recimo, Liberalna internacionala ili Internacionala demokratskog centra (koja okuplja različite Hrišćanske demokratske partije) iako komunizam nije više dominantan internacionalni politički pokret od kad je kolabirao u Istočnoj Evropi. Socijaldemokrate su sada na vlasti u mnogim zemljama, ili kao jedina vladajuća partija ili kao dio koalicije.

Socijaldemokratija je vodeća politička sila i takva je već neko vrijeme. Kako bilo, ipak ne možemo reći da je to najjači politički pokret. Vratićemo se da razmotrimo moć i uticaj socijaldemokratije, kasnije u ovom članku. Prije nego što to uradimo, razmotrićemo njen nastanak i istoriju, i vidjeti neke od struja u samom pokretu. Tako?e je pogodno razmotriti pitanje nomenklature. Upotreba dva različita termina – socijal demokratija i socijalizam – može biti shvaćena zbunjujuće. U teoriji, postoji razlika. Ipak, u praksi razlika koja se pojavljuje postaje skoro neznatna. Termini se često koriste kao sinonimi. Neke zemlje koriste socijaldemokratiju obraćajući se partijama ili idejama koje su u stvari veoma slične, ako ne i identične, prema onima sa terminom socijalisti u drugoj zemlji. I ovome ćemo se vratiti kasnije.

PORIJEKLO

Korijeni socijaldemokratije vraćaju nas dvjema velikim revolucijama u modernoj Zapadnoevropskoj istoriji. Francuska revolucija iz 1789. napravila je put za politički pogled koji se fokusira na interesima društva, prije nego put kralja ili crkve. Ljudi su postali baza za suverenitet države, i za vladu u okviru države. Ovo omogućava političkim pokretima kao što su liberalizam da se razvijaju praćeni kasnije socijal demokratijom.

Druga velika revolucija koja je sijala sjeme socijalizma, bila je Industrijska revolucija koja je počela u Velikoj Britaniji početkom 19. vijeka i postepeno se širila prema zapadnoj Evropi. To je rezultiralo velikim porastom radničke populacije. U početku interesi radnika, bilo socijalni ili politički, su bili ignorisani. Nisu imali socijalni status, kako nisu posjedovali ništa, ni zemlju, niti su imali kontrolu nad sredstvima proizvodnje. Nisu imali znanje ni vještine koje su mogli koristiti kao sredstvo pogodbe. Uslovi života bili su izuzetno siromašni. Nisu imali nikakva prava ni uticaj. Jedan od osnovnih uticaja rane socijaldemokratije bila je jednakost, odnosno egalitarizam. Ona je ispravljala nepravdu velikih razlika između "imati" i "nemati", i zabranili eksploataciju radnika od onih koji nisu kontrolisali kapital. Socijalizam je uzdizao ljude, dokazujući ih kroz obrazovanje i kulturu.

Rani socijalizam se razvio kroz egalitarne ideje u Francuskoj i Britaniji, ali njegova klasična teoretska baza je bila obezbjeđena radom nijemca, Karla Marksa. To je bilo tamo gdje je industrializacija uzela maha, i gdje je postojala socijalna grupa čiji članovi su u potpunosti zavisili od svog rada da bi se izdržavali.

U klasičnoj Marksističkoj ideologiji, kapitalističko društvo bi eventualno kolabiralo i radnička klasa (proleterijat) bi preuzela vlast, i tako osnovala pravo socijalističko društvo. Tu bi postojala prava jednakost, i sredstva proizvodnje više ne bi bila u privatnim rukama, nego bi bila komunalna (državna) svojina. Ne bi više bilo eksploatacije jednog čovjeka drugim.

REVIZIJA I REFORME

Izvorno, socijalizam je bio ujedinjeni pokret, bez razlike između socijaldemokrata i komunista. Međutim, postepeno se razlika u mišljenju ispoljila u pogledu toga da li socijalisti trebaju da unapređuju interese onih koji ih podržavaju koristeći prilike date postojećim političkim sistemom (npr. uzimanje učešća u izborima ili sjedenje na pozicijama lokalnih tijela), ili da sav trud bude usmjeren na navodnu revoluciju. U stvari, oni koji su forsirali učešće u postojećem sistemu nisu vidjeli ovo kao zamjenu za revoluciju, za koju su vjerovali da će i dalje biti neizbježna onda kada kapitalizam doživi kolaps. U

me?uvremenu, učešće će omogućiti da unaprijede suštinu socijalizma i tako?e donese neka poboljšanja, čak u korist manjine, za dobrobit radničke klase. Borba za univerzalno pravo glasa (glas za svakoga), koji podrazumjeva saradnju sa liberalima je primjer politike "malog koraka". Ovaj razvoj u okviru socijalizma je dobio naziv „revizionizam“ ili "reformizam". Revizionari tvrde da su neki principi i uvjerenja Marksizma bili fundamentalno loži: kapitalizam se, na primjer, nije slučajno srušio pod svojom vlastitom težinom. Nijemac Edvard Bernaštajn može se smatrati glavnim teoretičarem revizionizma. On je vjerovao da socijaldemokratija ne treba da teži revoluciji, ali da treba da forsira reforme u nastojanju da poboljša uslove radničke klase. Termin "reformizam" je zbog toga često korišten za više praktičan aspekt revizionizma, sa snažnim isticanjem reformi koje se mogu postići kroz postojeći demokratski proces, tj. u parlamentu.

Prvi svjetski rat je bio prelomna tačka u socijalizmu, na više načina. Prethodno, generalni stav čak u okviru socijalističkog pokreta je bio da se radnička klasa ne treba brinuti oko razmirica između nacionalnih država. Radnici su se suočili sa istim problemima bez obzira gdje su se nalazili, i trebali bi se solidarizirati i van državnih granica. U suštini, vjerovalo se da bi ta internacionalna solidarnost mogla spriječiti veliki oružani sukob. Ovo nije bio slučaj, u momentu kad je započelo neprijateljstvo, socijalisti su podržali nacionalne napore za rat, čak i ako ponekad nevoljko.

Poslije Prvog svjetskog rata, a u nekim zemljama čak i prije, generalno prihvatanje reformizma u radničkom pokretu ubrzalo je komuniste da formiraju svoje partije. Odbili su politiku reformi, male korake i prihvatanje parlamentarne demokratije. Nastavili su vjerovati u rušenje osnovanog poretka kroz revoluciju i sljedeće diktatorstvo proleterijata (Marksov termin).

NACIONALNE RAZLIKE

Pored opšteg razvoja, socijalističke ili socijaldemokratske partije u raznim evropskim zemljama nastavile su da se razvijaju veoma različito. U Velikoj Britaniji, na primjer, Laburistička partija je bila

manje-više izdanak postojećeg pokreta privrede. Sindikati koje je osnovala Laburistička partija u namjeri da obezbjedi da interesi njihovih članova budu zastupljeni na političkom nivou, nastavili su da imaju moć i vrše značajan uticaj u okviru laburističke partije donekadavno.

U drugim zemljama, socijalističke partije su se razvile prije sindikalnog pokreta, ili su se razvijale manje više nezavisno od njega. Tek kasnije su se razvile bliže veze. U južnoj Evropi, socijalizam je jako teško sticao uporište, suočavajući se sa surovošću nadmetanja ekstremne ljevice ili anarhizma ili komunizma u mnogim slučajevima. Poređenja radi, socijaldemokrati su počeli da preuzimaju vlast i odgovornost u većini sjevernoevropskih zemalja (Velika Britanija i Njemačka, na primjer) ubrzo poslije Prvog svjetskog rata. Švedski socijaldemokrati su bili angažovani u nekoliko vlada prije nego što su došli na vlast dugoročno od 1932. do 1976.

U istočnoj Evropi, situacija je bila naravno, mnogo drugačija. Socijaldemokratske partije su bile aktivne u periodu između ratova, i učestvovala su u vladama u nekim zemljama (npr. Čehoslovačka), ali zbog nadolazećeg Drugog svjetskog rata, nije bilo više mjesta za socijaldemokratiju pored komunističkih partija kontrolisanih od strane Moskve. Socijalističke partije su bile ili zabranjene ili prisiljene da se integrišu sa zvaničnim komunističkim partijama. Tek poslije kolapsa komunističkog sistema, socijaldemokratija je dobila mjesto u nacionalnoj politici, ili kroz osnivanje socijaldemokratskih partija ili kroz reformu bivših komunističkih partija. U nekim istočnoevropskim zemljama, socijaldemokratske stranke su ušle u formiranje nacionalnih vlada.

U neposrednim decenijama, razlika između sjeverne i južne Evrope, kada govorimo o učestvu socijaldemokrata u nacionalnim vladama je u većini slučajeva nestao, dijelom zbog raspuštanja nekoliko desno orijentisanih diktatorstava u južnoj Evropi. Razlika između zapadne i istočne Evrope je takođe nestala tokom zadnjih 15 godina. Danas, socijaldemokrati redovno čine dio vlasti u skoro svim evropskim zemljama, i u velikom broju slučajeva su vodeće partije.

Kompletan razvoj socijaldemokratije u mnogim evropskim zemljama

je izvan obima ovog članka. Dosta je reći da su postojale značajne razlike koje su bile očigledne u oblasti retorike, upotrebe simbola, terminologije zvaničnih izjava, itd. Relevantan faktor je bio politička konkurencija, a naročito komunizam, pa su iskoristili terminologiju i koncepte koji su potekli iz zajedničke prošlosti, prije razdora između socijaldemokratije i komunizma. Zvanično ime Sovjetskog saveza, na primjer, je bilo Savez socijalističkih sovjetskih republika. Članovi francuske Partije socijalista rado sami sebe nazivaju socijalistima, ne manje iz razloga što su francuski komunisti usvojili ime Partija francuskih komunista, i tako učinili razliku jasnom. U drugim zemljama, termin socijaldemokratija je draži: njemački SPD – Socijaldemokratska partija Njemačke. Britanska laburistička partija izbjegava oba termina ali ipak opisuje sebe kao socijalističku. Kako bilo, sve tri partije su članovi Evropskih socijalista (PES), a ime se može različito tumačiti kao Partija evropskih socijalista ili Partija evropskih socijaldemokrata. Oba imena su sad zvanična. U suštini, termin “socijalisti” zvuči nešto radikalnije nego termin “socijal demokratija”. Izbor imena je više rezultat istorijskih faktora i/ili raspoloženja partije u datom momentu, nego što je refleksija nekih duboko ukorijenjenih ideoloških razlika.

IDEOLOŠKI RAZVOJ

Socijaldemokratija je počela kao politički pokret koji je očekivao revolucionarnu promjenu u socijalnim odnosima, i svakako je predano radio na njima. Prateći (neizbježno) kolaps kapitalizma, sredstva proizvodnje će postati javno dobro koje pripada svima, i u društvu jednakih, svako će raditi u skladu sa svojim sposobnostima i primiti naknadu u skladu sa potrebama. Ljudi će se uzdizati kroz obrazovanje, otuđenje koje kapitalizam kreirao između individue i produkta njenog rada će biti ukinut. Tako će socijalizam kreirati bolje ljude.

Kako bilo, kapitalistički sistem nije kolabirao, već su postepeno, kroz sukcesiju manjih reformi, radnici poboljšali svoju sudbinu (dijelom zbog sindikata). Univerzalno pravo glasa – glas za svakoga – uvedeno je u nekim zemljama prije, a u nekima kasnije. Na početku je pokrenut razvoj sistema koji će kasnije postati “zemlja blagostanja” (iako ne na inicijativu socijaldemokrata u svim slučajevima). Prvi

socijaldemokrati su oprezno zauzeli javne ustanove, prvo na lokalnom nivou, zatim na državnom nivou u nekoliko zemalja. Ideološku bazu ovog razvoja omogućio je revizionizam/reformizam. Ideja revolucije je napuštena, a parlamentarna demokratija je bila prihvaćena kao okvir u sklopu koje politički ciljevi moraju biti ispunjeni. Socijaldemokrati (ili socijalisti) snažno su istakli kolektivne ugovore koje bi poboljšale položaj radničke klase. Zdravstvena njega, obrazovanje i penzije su često bili organizovani kolektivno, širom zemlje. Država prvobitno višena kao neprijatelj, sada je postala najznačajniji kanal kroz koji se mogla dostići solidarnost. U to vrijeme, jednakost i egalitarizam ostali su ključni cilj.

Između dva rata, jedan od najvećih problema bilo je prebroditi rastuću svjetsku ekonomsku krizu koja je počela krahom Vol Strita 1929. Stagnacija na svjetskom tržištu i posljedična recesija uticali su na nevišen porast nezaposlenosti širom Evrope. Naravno, ovo je ozbiljno pogodilo ljude koji su potpuno zavisili od zaposlenja kao izvora prihoda. Ekonomski problemi imali su neprijateljski odraz na socijalnu i političku klimu. Naravno, ovo nije bio jedini razlog za pojavljivanje fašizma u Italiji i Njemačkoj, ali je bez sumnje odigralo značajnu ulogu. U Njemačkoj, pozicija socijal demokrata je bila kompromitovana kolapsom Veimar republike i nisu bili sposobni da ponude adekvatan politički otpor Hitlerovim fašistima. Ne treba nam podsjetnik na užasne posljedice.

Drugi svjetski rat predstavlja drugu značajnu tačku preokreta. Postalo je nemoguće za socijaldemokratske partije da razviju svoje regularne aktivnosti (i zaista je to bilo nemoguće uraditi u zemljama kao što je Španija i Njemačka čak i prije rata). Kako su zemlje bile napadnute neprijateljskim snagama, normalan politički život je bio suspendovan do daljnjeg. Socijaldemokrati nisu bili u mogućnosti da funkcionišu slobodno pod bilo kojom okupiranom teritorijom.

Poslije rata, pokušaji su napravljeni da se napadne socijaldemokratija da uključi i druge grupe pored radničke klase. U početku takvi su pokušaji bili krajnje neuspješni, iako su socijaldemokratske partije imale učešća u vlasti u mnogim zemljama, a u nekim čak potpunu vlast. Širom zapadne Evrope, socijaldemokratija je postala i bila prihvaćena politička sila, naročito

onda kada su diktatorstva u južnoj Evrpi (Španija, Portugal i Grčka) srušeni.

Period neposredno poslije Drugog svjetskog rata, nije bio samo period rekonstrukcije, u kojem su socijaldemokrati entuzijastično učestvovali, nego i period u kojem je uspostavljena država blagostanja u velikom dijelu zapadne Evrope. Socijaldemokratija je odigrala značajnu ulogu u ovom razvoju. Doživjela je talas podrške nakon što je dominantni kapitalistički politički sistem međuratnih godina bio diskreditovan upornom ekonomskom krizom. Za "intervencijske" principe zalagao se američki ekonomist Džon Majnard Kejn, da bi Vlada trebala aktivno podržati zahtjev prihvatajući deficit budžeta koji je bio povezan sa socijaldemokratskim stavovima. Kako je rat uništio veliki dio proizvodnih potencijala u skoro svim zemljama Evrope, bilo je neophodno ući u planiran i rekonstrukcijski proces u kojem će oskudni resursi biti distribuirani putem centralne vlade. To je onemogućilo slobodnom tržištu da prevlada. Ova kombinacija faktora je socijaldemokratiji zadala poteškoće, stavljajući naglasak na kolektivne ugovore i ulogu Vlade u okviru planirane ekonomije.

Tokom postratnog perioda, tri teme su bile od centralnog značaja za socijaldemokratsku politiku:

- Prelazak sredstava proizvodnje u društveno dobro
- Planiranje ekonomije i kontrola vlasti nad ekonomijom
- Socijalna zaštita i socijalna jednakost.

U praksi, malo toga je ostvareno u pogledu podruštvljavanja sredstava za proizvodnju. Čak i kad su bili na vlasti, socijaldemokrati su veoma brzo prihvatili postojeću raspodjelu vlasništva. Bilo je i zaista pogodno uraditi to na taj način, jer je napredak zabilježen na drugim područjima. Samo izborni tijelo se postepeno mijenjalo. Tradicionalna "radnička klasa" je nestala; nove grupe su se pojavile i došlo je do sekularizacije tradicionalne srednje klase, pri čemu su bili veoma podložni socijaldemokratiji. Socijalizacija sredstava za proizvodnju, snažni marksistički princip, nije bio nešto što odgovara ovim dešavanjima. Ipak, mnoge evropske zemlje postigle su kompromis, podržan od strane socijaldemokrata u obliku "liberalne države blagostanja", u kojoj će značajan ekonomski razvoj obezbi-

jediti punu zaposlenost, zarade svih zaposlenih će porasti, i još obuhvatniji set socijalnih davanja može da se upostavi kako bi društvo bilo u mogućnosti da ponudi zaštitu članovima društva koji su najugroženiji. Da bi smo ovu vrlo dugačku priču učinili kraćom, reći ćemo da se pojavio kombinovani sistem. Ekonomski razvoj je bio određen snagom tržišta, dok je vlada preuzela odgovornost za davanja u dijelu socijalnog osiguranja tako da se niko nije trebao plašiti da će imati bilo kakve finansijske posljedice ukoliko se razboli, ostane bez posla ili ostari.

Ovaj sistem se održavao veoma dobro sve do 1970-tih. Naftna kriza je još jednom dovela do ekonomskog nazadovanja, negativnost rasta i povećanja nezaposlenosti. Nova pitanja, kao što su zabrinutost oko zaštite životne sredine i rasprostranjen kriticism potrošačkog društva, trebala su dodatnu pažnju. Socijaldeokratija nije imala odgovor na ta pitanja. Izgledalo je kao da je Kejnezijanska intervencionistička ekonomska politika zastarjela. Veoma brzo se ispostavilo da je država blagostanja neisplativa jer je broj ljudi koji su stekli pravo na finansijsku pomoć bio daleko veći od prvobitno predviđenog. Ovaj problem je bio prisutan dijelom zbog toga što je takva vrsta pomoći bila lako dostupna zbog niskih zahtjeva koje je trebalo ispuniti, a djelom zbog jednostavne činjenice da će više ljudi imati potrebu za finansijskom pomoći u vremenima ekonomskog pada i rastuće nezaposlenosti. Liberalizam, sa svojom monetarnom politikom, nižim porezima i obećanjima u pogledu smanjenja državnog aparata, činilo se da pruža bolje razrješavanje problema. Pored toga postojali su i drugi faktori koji su komplikovali nastalu situaciju: rat u Vijetnamu, međunarodna bezbjednost i nuklearno pitanje koje je vezano za to. Ova pitanja prekinula su napore transatlantskih simaptija mnogih evropskih socijaldemokratskih partija.

1980-te su bile obilježene po pojavljivanju trenda "individualizacije", i to prije svega u zapadnom društvu. Ljudi su počeli da se ponašaju kao individualci, radije nego kao dio kolektivne države, pogled koji je jasno dijametralno bio suprotan socijaldemokratskim principima solidarnosti i kolektivismu. Kada su komunistički režimi u Evropi diskreditovani i konačno pali početom 1990-tih, jednako tako je srušena i sama ideja da društvo može biti vještački konstruisano i da

su vlade te koje to trebaju uraditi. Propast komunizma je tako?e uticao i na kredibilitet same socijaldemokratske poruke.

U odgovoru na ova dešavanja, socijademokratija je izmjenila svoju poruku u mnogim pogledima. To se u nekim zemljama desilo u većem obimu (Velika Britanija), a u nekim u manjem (Austrija), ali je opšti trend bio isti. Politika društvenog posjedovanja sredstava za proizvodnju bila je službeno napuštena (iako je prošlo puno vremena dok nije napuštena i u praksi). Pored toga socijaldeokrati prihvatili su da se tržišnim snagama treba dopustiti da odre?uju privredni razvoj. U pogledu socijalne politike, težište se sada pomjerilo sa egalitarizma i jednakosti ka ne-diskriminaciji i jednakim mogućnostima, i od sigurnosne mreže socijalne bezbjednosti ka reaktiviranju i prihvatanju lične odgovornosti.

Poslovi tradicionalno opredijeljeni nacionalizaciji (javni transport, komunalne uskuge, itd.) će nastaviti da budu vo?ene privatno u skladu sa principima tržišta, čak i ako su predmet koji je podložan odredbama i uslovima nametnutim od strane države. Početom ove dekade, bilo je teško pronaći socijaldemokratu koji neće prihvatiti tržište kao mehanizam koji upravlja ekonomijom, kao što je bilo jednako teško pronaći liberala koji je još uvijek za ukidanje države blagostanja. U mnogim pogledima, socijaldemokratija i liberalizam su polako ali sigurno konvergirali.

Liberalizam i socijaldemokratija su politički pokreti koji svoju prošlost povezuju, bar u nekim dellovima, sa Francuskom Revolucijom. U toku godina koje su prošle, dva pokreta su često opozicionirala jedan drugom, ali je postojalo mnogo tačaka u kojima su bili ujedinjeni; uvo?enje univerzalnog prava glasa je samo jedan od primjera.

Dok je socijaldemokratija napredovala veoma dobro tokom poslijeratnih decenija, liberalizam je politički napredovao tek od 1980-tih. Iako su socijaldemokrati formirali vlade u mnogim zemljama, i vjerovatno će biti u mogućnosti da ponove dobar rezultat u narednim izborima, ne može se ustvrditi da je socijaldemokratski pokret najsnažniji pokret u svijetu. U najmoćnijoj zemlji na svijetu, Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), socijaldemokratija kao takva jedva da i postoji. Trenutna američka vlada je formirana od strane

konzervativnog krila Republikanske partije. U Evropi, liberalni principi izgleda da trenutno dominiraju u političkim debatama. Socijaldemokratski pokret je velik i stoga veoma uticajan: to je nesumljivo tako. Ipak, to nije najsnažniji politički pokret.

ME?UNARODNE ORGANIZACIJE

Postoje brojne me?unarodne socijaldemokratske organizacije. Dvije najvažnije su svjetski poznata Socijalistička internacionala (SI) i Partija evropskih socijaldemokrata/socijalista (PES), koja socijaldemokrate organizuje u evropskom kontekstu.

Socialist International (SI)

Socijalistička internacionala je, kako i sam njen naziv govori, "svjetski savez socijaldemokratskih, socijalističkih i radničkih partija". U svom sadašnjem obliku osnovana je 1951.godine, iako je bilo mnogo njenih preteča prije i poslije drugog svjetskog rata. SI broji 161 članica koji dolaze iz reda političkih partija ili političkih organizacija. SI predstavlja savez autonomnih partija i zbog toga nije u poziciji da donosi bilo kakve obavezujuće odluke u ime svojih članica. Najvažniji forum SI je njen Kongres koji se održava svake 3 ili 4 godine. U periodu izme?u održavanja dva Kongresa, održava se Vijeće koje se sastaje svake druge godine. Trenutni Predsjednik SI je Georg A. Papandreu (George A. Papandreu), lider Pan-helenskog Socijalističkog pokreta (PASOK).

Sjedište Skertarijata SI je u Londonu.

Web adresa je: www.socialistinternational.org

Elektronska adresa je: secretariat@socialistinternational.org

Party of European Socialists (PES)

Party of European Socialists (PES) je osnovan 1992. godine na posebnom evropskom kongresu održanom u Hagu. PES želi da postane krovna organizacija na evropskom nivou. PES trenutno ima 33 punopravna člana, koji su ustvari socijaldemokratske partije koje djeluju na području 27 država članica Evropske Unije (EU), te

partije koja djeluje u Norveškoj. Pored toga u članstvo ulazi 5 pridruženih članova, te 5 partija koje imaju status posmatrača.

U skladu sa svojim statutom, PES ima sljedeće ciljeve:

- ojačati socijalistički i socijaldemokratski pokret u okviru EU-e i širom Evrope;
- razviti blisku saradnju između partija, parlamentarnih grupa, socijaldemokratskih predstavnika u evropskom parlamentu i drugih socijaldemokratskih organizacija;
- odrediti zajedničke politike za EU-u i kreirati manifesto za evropske izbore.

Viši forum PES-a je Kongres, koji se sastaje svakih 5 godina. U međuvremenu, održava se sastanak Vijeća. Sastanak lidera partija održava se tri do četiri puta svake godine. PES još uvijek nije politička partija iako ima pravo na to u skladu sa činjenicom da Evropski politički program obavezuje frakciju PES-a koja djeluje u okviru Evropskog parlamenta, ali nije obaveza koja je direktno vezana za partije pojedinačno. Pored toga, kandidatske liste i izborni manifesti vezani za Evropske izbore se kreiraju na nivou država. Trenutni predsjednik PES-a je Paul Nyrup Rasmussen (Poul Nyrup Rasmussen), bivši Predsjednik Vlade Danske.

Sjedište sekretarijata je u Briselu.

Web adresa je: www.pes.org

Elektronska adresa je: info@pes.org

EVROPSKI FORUM ZA DEMOKRATIJU I SOLIDARNOST

U januaru 1993.godine, socijaldemokratske partije i političke fondacije koje djeluju na području zemalja koje obuhvata EU osnovale su Evropski Forum za demokratiju i solidarnost s namjerom da potpomognu transformaciju i proces demokratizacije na području centralne, istočne i jugoistočne Evrope i Crnog i Kaspijskog mora. Služeći kao platforma za saradnju između socijaldemokratskih partija, organizacija i pojedinaca, Evropski Forum nastoji je da dopri-

nese razvoju socijaldemokratije na području ovih regija. Evropski Forum udružuje 11 socijaldemokratskih fondacija i 18 socijaldemokratskih partija u okviru svog nadzornog tjela, Nadzornog Komiteta.

Sjedište Sekretarijata Evropskog foruma je u Amsterdamu.

Web adresa je: www.europeanforum.net

Elektronska adresa je: info@europeanforum.net

Slavni socijaldemokrati

Socijaldemokratija je proizvela brojne političare koji su se u velikoj mjeri isticali u svojim zemljama. Postoji tako?e veliki broj slavnih socijaldemokrata, koji su bili prije aktivni i sad su, te koji i danas uživaju me?unarodni ugled. Kratke biografije nekih od najvažnijih socijaldemokrata koji su bili aktivni u poslijeratnom periodu i koji su aktivni sada, nalaze se u produžetku.

VILI BRANDT (Willy Brandt)

Vili Brandt je ro?en kao Herbert Fram u Lubeku, Njemačka, 1913. godine. Bio je sin neoženjenog asistenta u prodavnici, a odgajan od strane svoga djeda, čvrstog socijaliste. 1930. godine, pridružio se SPD-u. Ova lijevo orijentisana partija bila je zabranjena od strane Hitlera 1933. godine, nakon čega je Herbert Frahm počeo da koristi pseudonim Vili Brandt. Da bi izbjegao hapšenje od strane nacista, pobjegao je u Noveršku iste te godine, i postao novinar. Kada je Njemačka izvršila invaziju na Norvešku, Brandt je ponovo prebjegao, ovaj put u Švedsku. Nakon rata, vratio se u Norvešku i poslan je od strane kancelarije za vanjske poslove Norveške u Berlin. 1948. godine, ponovo je zatražio njemačko državljanstvo, kojeg je bio lišen od strane Nacista. Brandt se pridružio kancelariji Berlinskog gradonačelnika i ponovo postao aktivan u SPD-u. 1949. godine, izabran je u Bundenstag, a 1957. godine imenovan za gradonačelnika Berlina. Tokom ovog perioda imao je priliku da vidi Sovjetsku blokadu sa pozicije koja je bila veoma blizu mjestu na kojem se on nalazio, i iskusio sve "najvažnije doga?aje" Hladnog Rata. Brandt je bio kandidat SPD-a za kancelara 1961. i 1965. godine, nakon formiranja koalicije izme?u CDU-a i SPD-a, imenovan je za vice-kancelara i Ministra inostranih poslova.

1969. godine, postao je Kancelar. Tokom trajanja ove njegove pozicije, on je prije svega zapamćen po svojoj Ostpolitik, politici u sklopu koje je Zapadna Njemačka nastojala da poboljša odnose sa

svojim susjedima na istoku. Ovo je prva inicijativa ovakvog tipa nakon drugog Svjetskog Rata. Zapadna Njemačka je formalno prihvatila svoju novu granicu (sa Poljskom) i uputila jedno izvinjenje zbog ponašanja Njemačke tokom rata. Na taj način, Brandt je namjeravao da smanji tenzije koje su postojale zbog Hladnog rata u pogledu pitanja podijeljene Njemačke. On je tako?e uspio da poboljša odnose sa Njemačkom Demokratskom republikom (istočnom Njemačkom). 1971.godine, Brandtu je dodijeljena Nobelova nagrada. 1974.godine, povukao se sa mjesta Kancelara nakon što je otkriveno da je jedan od njegovih pomoćnika, Ginter Guillaume, tajni agent koji radi za Istočnu Njemačku Stasi. I pored toga Brandt je nastavio da vodi SPD sve do 1987.godine, kad je postao njegov počasni predsjednik. Bio je predsjednik SI od 1976.godine pa sve do njegove smrti 1992.godine, u 82. godini života.

OLOF PALME

Sven Olof Joachim Palme ro?en je u Östermalm-u (Švedska) 1927. godine. Nakon uspješne karijere studentskog vo?e, postao je sekretar švedskog predsjednika vlade Tage Erlander-a, socijaldemokrate, 1953. godine. Palme se pridružio vladi 1963. godine, nastavljajući da uzastopno radi kao ministar (bez portfelja), ministar transporta i ministar obrazovanja. 1969. godine naslijedio je Erlander-a na mjestu predsjednika vlade. 1976. godine zamalo da nije izgubio izbore, ?to je za posljedicu imalo 44. godine neslomljive socijaldemokratske vlade u Švedskoj. Me?utim, vodio je svoju partiju ka pobjedama na izborima u 1982. i 1985. godini, te ponovo postao predsjednik (manjinske) vlade. U februaru 1986. godine, Olof Palme je ubijen dok je sa svojom ženom šetao na putu od kuće do kina. Njegov ubica nikad nije izveden pred lice pravde.

Olof Palme je uživao značajan me?unarodni ugled. Osnažio je striktnu politiku neutralnosti, nastojeći da od sjeverne Evrope načini "zonu bez nuklearnog naoružanja", bio je pregovarač Ujedinjenih Nacija (UN) tokom Iračko-iranskog rata. Pored toga bio je neumorni zagovarač interesa zemalja u razvoju.

FELIPE GONZALEZ (FELIPE GONZÁLEZ)

Felipe Gonzalez (Markez) ro?en je 1942. godine, sin je španskog farmerskog radnika. Pridružio se socijalističkoj partiji (PSOE) u vrijeme kad je još uvijek bila zabranjena pod Farkovim diktatorstvom. 1974. godine, postao je njen generalni sekretar, dok je 1976.godine partija legalizovana. Gonzales je modernizovao PSOE, odričući se zadnjih ostataka marksističke politike. PSOE je pobijedila na opštim izborima 1982. godine, nakon čega je Gonzales postao prvi socijalistički predsjednik vlade (i u to vrijeme, najmla?i šef vlade u Evropi). Ostao je na toj poziciji narednih 13 godina. U okviru njegove administracije, Španija (koja je bila pod fašističkim diktatorstvom od završetka civilnog rata 1939.godine), postala je članica NATO-a (1982.godine) i Evropske Unije 1986.godine. S pravom se može ustvrditi da je Gonzales taj koji je transformisao Španiju u modernu evropsku državu.

TONI BLER (TONY BLAIR)

Antoni Čarls Lajton Bler(ANTHONY CHARLES Lynton (“Tony”) Blair) ro?en je 06. maja 1953. godine u okviru tradicionalne konzervativne porodice. Postao je član Laburističke Partije 1975. godine i uspješno zauzeo poziciju kao parlamentarni kandidat za područje Sedžefilda 1983. godine. 1988. godine, pridružio se Kabinetu u sjenci pod vo?stvom Nila Kinoka. 1994. godine, Bler je izabran za lidera Laburističke partije. Započeo je temeljnu modernizaciju partije, smaljujući uticaj sindikata i čisteći ju od tradicionalne laburističke politike vezane za nacionalizaciju industrije javnih usluga. Ovaj proces privukao je žestoku opoziciju sa nekih univerziteta, ali je Blerova želja bila da ove “nove Laburiste” učini privlačnim za šire mase, nakon čega je bio u mogućnosti da pobijedi na opštim izborima, nakon osamnaest godina vladavine konzervativaca. Težište je stavio podsticanje lične odgovornosti, a ne na dopuštanje ljudima da budu (ili da postanu) zavisni od države blagostanja. U okviru širokog konteksta socijaldemokratije, njegove reforme postale su poznate kao “treći put”, predstavljajući kurs koji je bio negdje izme?u tradicionalnog socijalizma i konzervatizma Margaret Tačer. Blerovi Novi Laburisti su osvojili najveći broj glasova na opštim

izborima 1997. godine, i to najvećim djelom zbog dobro sprovedene kampanje. Od tada, stranka je pobijedila, dobila najveći broj glasova u toku dvije kampanje koje su uslijedile nakon toga, i to podvoštvo?tvom Tonija Blera, koji je iz toga razloga postao prvi laburistički predsjednik vlade koji je imao tri uzastopna mandata na ovoj poziciji.

Vrlo bitan uspjeh Blerovog prvog mandata bio je potpisivanje Sporazuma o Belfastu, opšte poznatog kao ?sporazum Velikog petka? (pregovori čiji je cilj bio postizanje mira u Sjevernoj Irskoj započeo za vrijeme trajanja mandata konzervativnog predstavnika Džona Mejdžora, ali je propao nakon završetka prekida vatre od strane IRE, sredinom 90-tih).

Toni Bler je i dalje ostao kontraverzan, djelom zbog podrške koju je davao Republikanskom predsjedniku Džordžu E. Bušu i njegovoj inostranoj politici u Iraku, koju su mnoge evropske socijaldemokratske partije smatrale upitnom.

VIM KOK (WIM KOK)

Vim Kok ro?en je 1938. godine. Nakon završetka fakulteta, pridružio se osoblju najvećeg sindikata u Holandiji, NVV, koji je imao vrlo jake linije povezanosti sa socijal demokratskim pokretom. 1973. godine, postao je predsjednik NVV-a (koji se kasnije udružio sa katoličkim sindikatom NKV i osnovao FNV; Kok je preuzeo predsjedvanje novom organizacijom). U periodu od 1979. do 1982. godine, Kok je tako?e bio predsjednik Evropske Sindikalne Federacije. Nakon što je sišao sa svoje pozicije u FNV-u 1986. godine, Vim Kok je postao član Holandskog parlamenta, predstavljajući Holandsku Stranku Rada (PvdA). Ubrzo nakon toga, postao je lider PvdA frakcije u parlamentu, i samim tim lider opozicije.

1989. godine, PvdA je oformila koalicionu vladu sa Hrišćansko demokratskim savezom. Kok je postao zamjenik predsjednika vlade i Ministar Finansija. 1994. godine, posao je predsjednik vlade Holandije, prve koalicione vlade koja je u potpunosti bila sačinjena

samo od socijaldemokratskih i liberalnih partija. Ova “purple coalition” imala je dva mandata i bila veoma uspješna, bar što se tiče ekonomske sfere. Kao Ministar Finansija, a kasnije i kao predsjednik vlade, Wim Kok je stekao reputaciju štedljivosti, ekonomičnosti i ekspertize. Uveo je veliki broj mjera sa kojima je smanjio javne troškove. Mjere su uključivale ograničenja, a pogledu nemogućnosti prava na osiguranje, pokret koji je shvaćen kao kontroverzan čak i u okviru njegove partije. Kok je zahtijevao od PvdA da ukine ideologiju tvrdih socijalista. Kao predsjednik vlade, on je smatran za državnika koji je prevazišao partijsku politiku. Pod njegovom administracijom “polder model” je privukao međunarodnu pažnju i poštovanje. To je pristup u sklopu kojeg se donose odluke koje zahtijevaju prisutnost pregovaranja, kompromisa i postizanja koncenzusa između strana koje imaju različite interese, bez obzira da li su ti interesi od društvenog ili političkog značaja, u namjeri da se dođe do rješenja prihvatljivog za sve. Nakon isteka Kokovog mandata, ovaj pristup će privući različite kritike od strane različitih krugova. Neki su tvrdili da ovaj pristup vodi ka izbjegavanju donošenja esencijalnih odluka, uslijed čega akutni društveni problemi kao što slaba integracija različitih etničkih grupa u holandsko društvo su “stavljani pod tepih”.

ŽAK DELOR (Jacques Delors)

Žak Delor rođen je 1925. godine. Njegova najupečatljivija međunarodna pozicija bila je pozicija Predsjednika Evropske komisije i vještog protagoniste daljih evropskih integracija. Delor je svoju karijeru započeo 1945. godine u okviru Francuske Centralne Banke. Nakon toga, pridružio se osoblju predsjednika vlade Gualista, Žaka Čabana Delmasa. 1974. godine, pridružio se novoj socijalističkoj partiji formiranoj od strane François Mitterana i postao glavni ekonomski savjetnik. Nakon toga je preuzeo funkciju Ministra za ekonomska pitanja i finansije u okviru ljevičarske vlade predvođene Pierom Mejom.

1985. godine. Žak Delor, postao je Predsjednik Evropske komisije, te se na toj poziciji zadržao skoro 10 godina. Tokom njegovog pred-

sjedavanja, veliki broj najvažnijih evropskih projekata je impalmentirano (unutrašnje tržište, monetarna unija) ili pripremljeno (uvođenje jedinstvene evropske valute, Eura). Bio je najveći politički predstavnik Evropske komisije do sad, i postigao svjetsku slavu i stekao poštovanje kao kompetentan i harizmatičan evropski političar. Od momenta kada se sa pozicije aktivnog političara povukao u penziju, često je izražavao svoju zabrinutost zbog toga što Evropska komisija nije uživala punu demokratsku zakonitost i javnu odgovornost.

MARIO SOARES

Mario Soares je rođen u Lisabonu 1924. godine. Još kao veoma mlad postao je aktivni oponent diktatorstva desničarskog krila u Portugalu i mnogo puta, u toku poslije ratnih godina, bio je hapšen od strane PIDE-a, tajne policije diktatora Antonija de Oliveria Salazara. Soares, koji je radio kao nastavnik i pravnik, prvo je bio član portugalske komunističke partije. 1951. godine, odrekao se komunizma i postao demokratski socijalista. Bio je jedan od osnivača socijalističkog političkog pokreta Portugalske socijalističke Akcije¹, koja je osnovana u Švicarskoj. 1968. godine, ponovo je uhapšen od strane PIDE i prognan u Sao Tome. Vratio se u Portugal kasnije u toku iste godine kada je Salazara zamjenio predsjednik vlade Marcelo Caetano. Istinske opozicione partije ostale su i dalje zabranjene, ipak, 1970. godine Soares je ponovo protjeran. Živio je u Italiji i nakon toga u Francuskoj, gdje je i Portugalska Socijalistička Partija ponovo osnovana. Soares je postao njen prvi generalni sekretar.

Nakon "Karanfilske revolucije" 25. Aprila 1974. godine. protjerani opozicioni lideri vratili su se u Portugal. "Pokret oružanih snaga"² koji je organizovao revoluciju imenovao je Marija Soaresa za Ministra za prekookeanske pregovore, čije je zaduženje bilo organizovanje nezavisnosti portugalskih kolonija. Brojni konflikti su ubrzo

---

1 Accao Socialista Portuguesa

2 Movimento das Forças Armadas

nakon toga nastali izme?u komunista i socijalista koji su bili dio nove portugalske vlade. Soares je igrao ključnu ulogu kao modernista koji je opozicionirao radikalnim aspiracijama komunističkih i revolucionarnih snaga. 1976. godine, prvi slobodni demokratski izbori održani su u Portugalu. Soaresova Socijalistička Partija Portugala osvojila je najveći broj mjesta, nakon čega je Mario Soares postao prvi socijalistički predsjednik vlade (prvo sa manjinskom vladom i nakon toga u okviru koalicije sa Krišćanskim Demokratima). Ova vlada je pala 1978. godine, ali je Soares još jednom bio predsjednik vlade i to u periodu od 1983. do 1985. godine. U toku ovog perioda, pregovori za pristupanje Portugala EU bili su u toku, ?to je rezultiralo pristupanjem Portugala EU 1986 .godine. Soares je nakon toga izabran za Predsjednika Portugala i to dva puta, prvi put 1986. i drugi put 1991.godine. Oti?ao je u penziju 1991. godine, ali je jo? jednom učestvovao na predsjedničkim izborima 2006. godine. Osvojio je 14% glasova, zauzimajući treće mjesto.

ANDREAS PAPANDEU

Andreas Papandreu ro?en je 1919. godine, sin je Georga Papandreua, vodećeg grčkog liberalnog političara svih vremena. Kao student, Andreas je bio aktivan u okviru Trotsite grupa. 1939. godine, kada je Grčka bila pod autoritarivnim režimom Ionazisa Metaksasa, Andreas Papandreu je uhapšen i mučen. Nakon puštanja iz zatvora, bilo mu je zabranjeno da ostane u zemlji i on se preselio u SAD. Uzeo je američko državljanstvo i podučavao na brojnim američkim univerzitetima.

Vratio se u Grčku 1959.godine i na samom početku bio aktivan kao ekonomista. 1963. godine, njegov otac Georg postao je predsjednik vlade Grčke i Andreas je postao njegov glavni savjetnik za ekonomska pitanja. Odrekao se svog američkog državljanstva i izabran je u parlament Grčke 1964.godine. 1965.godine, bio je upleten u ?Aspida zavjeru? i optužen da je radio u dosluhu sa ekstremnim ljevičarskim vojnim frakcijama u Grčkoj.

Kada je desničarska Grčka pukovnija osvojila vlast 1967. godine, George i Andreas Papandreu su bili uhapšeni. Georg je preminuo 1968. godine, tokom trajanja njegovog kućnog pritvora, a Andreas je još jednom protjeran iz zemlje. U izgnanstvu, formirao je novu anti-diktatorsku organizaciju, Pan-helenski oslobodilački pokret (PAK). Nakon pada vojne hunte 1974. godine, Andreas se 1974. godine vratio u Grčku gdje je osnovao novu partiju zasnovanu na principima PAK-a, Pan-helenski socijalistički pokret (PASOK). Partija nije u prvom periodu svog djelovanja odmah osvojila značajan broj glasova, ali je na izborima održanim 1981. godine, PASOK osvojio pobjedu na državnom nivou, a Andreas Papandreu je postao prvi socijalistički predsjednik vlade Grčke. Period u toku kojeg je on vodio ured poznat je po jasnim prekidom sa svim onim što je bilo u prošlosti i to u mnogim pogledima. On je opozicionirao ulazak Grčke u EU, i pozivao se na svoju odluku izlaska iz NATO-a. (Bio je neuspješan po oba pitanja). Brojne dalekosežne socijalne i ekonomske reforme su realizovane. U političkom pogledu, ovo je bilo vrijeme značajne polarizacije. PASOK je zabilježio još jednu pobjedu na izborima održanim 1985. godine, ali je izgubio na izborima održanim 1989. godine. 1990. godine, nakon dugotrajne političke krize, desničarska Nova Demokratska stranka preuzela je vladu.

U toku posljednjih godina svog života, Papandreu je bio u velikoj mjeri uključen u kontraverze i skandale. 1989. godine, se razveo od svoje prve žene i oženio mnogo mlađu ženu. Ovo je vodilo otuđivanju od njegove odrasle djece, uključujući njegovog sina Georga koji je u to vrijeme već bio ministar u ime PASOK-a. U toku iste godine, parlament ga je optužio da je bio povezan sa skandalom pronevjere u Crete Banci. Nakon toga se oslobodio svih svojih optužbi i odlučio da zbuni sve svoje kritičare svojom pobjedom na izborima održanim 1993. godine. Međutim, jako slabo zdravstveno stanje sprečilo ga je da upravlja na efektivan način. Penzionisao se u januaru 1996. godine i preminuo u junu iste te godine.

Andreas Papandreu je bio jedan ekstremno kontraverzan političar. Bio je šampion radničke klase, starijih i siromašnih koji su dolazili iz seoskih područja, ali je bio kritikovan s pravom.

A L F R E D
M O Z E R
S T I C H T I N G

AMS

Alfred Mozer Stichting
International Foundation for Social Democracy
of the Dutch Labour Party (PvdA)

P.O. Box 1310

1000 BH Amsterdam

Phone: +31 20 5512 170

Fax: +31 20 5512 250

E-mail: ams@pvda.nl

www.alfredmozerstichting.nl

www.europeanforum.net